

Községek és munkásellenőrzés Venezuelában

Ricardo Vaz interjúja Dario Azzelinivel

„A közösségeknek kellene lenniük annak a térnek, ahol a szocializmus megszületését elősegítjük” – jelentette ki Hugo Chávez híres elnöki talkshow-i egyikében.¹ A venezuelai közösségekről és az új részvételi formákról – sikereikről, nehézségeikről és ellentmondásaikról – kérdeztük Dario Azzelinit, aki ezeket a kérdéseket hosszasan vizsgálta és dokumentálta a bolívári forradalom évei során, s akinek e témáról, Communes and Workers’ Control in Venezuela (Községek és munkásellenőrzés Venezuelában) címmel nemrég jelent meg könyve a Haymarket Books kiadónál.²

Ricardo Vaz

Könyvében ön „kétszintű folyamatról” ír Venezuelában, föntiről és lentiről. Megmagyarázná, ez mit jelent?

Dario Azzelini

Vannak, akik hagyományosan úgy gondolják, hogy a változásoknak fölülről lefelé kell végbemenniük, azaz az állam, a kormány hatalmához kell folyamodni, s minden változást föntől kiindulva kell megvalósítani. Mások ezt vitatják, s azt hirdetik, hogy mindent alulról fölfelé kell csinálni, vagyis túl kell lépni az államon.

Én úgy vélem, hogy Venezuela példája azt bizonyítja, hogy az állam jelen van, ha tetszik, ha nem, s akkor sem fog eltűnni, ha nem veszünk róla tudomást. Másrészt azt is tapasztaljuk, hogy ha valamit föntől kiindulva akarunk megváltoztatni, anélkül, hogy ehhez a társadalomban meglennének az öngazgatásos struktúrák, akkor az

emberek öntudatában még nem igazán következett be változás, s az egész kártyavár módjára, pillanatok alatt összeomolhat, amint az államhatalom kikerül a kezünkből.

Egyes jelenlegi latin-amerikai – különösen venezuelai – folyamatok jellemzője, a maguk összes nehézségével és ellentmondásával együtt, hogy bizonyos fölülről kezdeményezett változások markáns helyi önszerveződésekkel fonódtak össze. Ezen kívül, ha belegondolunk – főként Venezuelában –, jó pár olyan javaslat, amelyeket siker koronázott – a megmentett munkahelyektől a községi tanácsok és a községek helyi öniszervező szervezeteiig –, olyasmik voltak, amelyeket „alul” maguk az emberek érték el, s amiket Chávez aztán a kormány-politika szintjére emelt.

A „kétszintű” megközelítés azt jelenti, hogy a változásra irányuló erőfeszítések egyidejűleg vannak jelen fönt és lent. Logikailag egyes állami intézményekben megtalálható a fölfelé irányuló logika, mint ahogy a [társadalmi] bázis, a közösségek szintjén is létezik hierarchikus, lefelé mutató szemlélet. Vagyis a dolog bonyolultabb, mint amilyennek látszik.

Ricardo Vaz

Miféle ellentmondások látszanak erősödni?

Dario Azzelini

Erős ellentmondások léteznek: az együttműködés és a konfliktus mindig együtt van jelen – minthogy két, tökéletesen ellentétes logikáról van szó, akkor is, ha a kijelentések szintjén ugyanazokat a célokat követik.

Egy [állami] intézmény logikája mindig az, hogy mindent statisztikákkal mér, míg a civil logikát nem föltétlenül lehet statisztikák alapján követni. Amikor Venezuelában a községi tanácsok mellett dolgoztam, a községek – például – elkezdtek hetente összejárni, hogy megnézzenek közösen egy filmet, s utána beszélgessenek, vitatkozzanak. Vagy valamilyen közös ügy kapcsán kooperálni kezdtek a szomszédos községi tanáccsal, hogy – mondjuk – rendezzenek egymással valamilyen régóta húzódó konfliktust (amiről már senki sem tudta, miért is keletkezett).

Egyidejűleg, intézményi szempontból, valamely kormányzati szervezetnek vagy minisztériumnak, amely a községi tanácsok lét-

rejötteért felelős, a fölötte lévő intézményi szint előtt bizonyítania kell hasznosságát, s ezért valamit mérnie is kell. A közös filmnézés vagy a szomszédos községgel való együttműködés olyasmi, ami statisztikailag nem ragadható meg. Viszont ha a közösség megépít 2 km-nyi aszfaltutat, az mindjárt más. Lehet jelentést írni a két km-es útról, a fölhasznált x köbméter aszfaltról, az elköltött pénzről, hogy megmutassák: csináltak valamit. Ugyanakkor társadalmi és politikai szempontból sokkal nagyobb haszonnal jár megnézni egy filmet vagy együttműködni egy másik közösséggel.

Az intézményi logika mindig *reprezentációs* logika, amely minden nem képviseleti természetű testület létjogosultságát megkérdőjelezi, még ha formálisan egyet is ért vele. Ha valaki egy intézményben foglal helyet, s be kell számoljon a főnökének és az intézményének arról, hogy mit csinált, kisebb gondja is nagyobb annál, mint hogy engedje, hogy a nép döntsön. Mert mi van, ha a nép rosszul dönt? Emiatt aztán hajlani fog arra, hogy inkább ő maga hozzon döntéseket. Állandóan ilyen ellentmondásos logikák működnek.

De túl ezen, ott van a hatalmi *aszimmetria* ellentmondása is. Az intézmények ellenőrzik a pénzügyeket, és privilégiumuk van a médiához s más intézményes szintekhez való hozzáférésre. Figyelembe kell tehát venni a hatalmi aszimmetriát is.

Ricardo Vaz

Mi történik olyan helyzetekben, amikor, legalábbis elvben, az állam a munkásellenőrzésért folytatott küzdelem oldalán áll?

Dario Azzellini

Efféle ellentmondások gyakran tetten érhetők olyan esetekben, mint például a *munkahely-foglalások*. Mondjuk, a dolgozók elfoglalnak egy vállalatot, s valamelyik állami intézmény, amely ebben támogatta őket, azonnal közbelép, s két héten belül kisajátítja a munkahelyet. A munkásoknak azonban nem volt elég idejük arra, hogy föl nőjenek a föladathoz, vállalati kollektívát hozzanak létre, s kitalálják, hogy igazából mit is szeretnének.

Egy ilyen kisajátított munkahely soha nem fog tudni a dolgozók által ellenőrzött, önigazgató munkahellyé átalakulni, mivel nem képes szervesen növekedni. Másrészt, a beavatkozó intézménynek, illetve az új adminisztrációnak gyakran nem áll érdekében, hogy

az ellenőrzést átengedje a dolgozóknak, sőt, olykor kifejezetten szabotálja vagy akadályozza a dolgozói kontrollt. Amikor pedig létrejönnek az ilyenformán valódi hatalommal nem rendelkező dolgozói tanácsok, igyekszik keresztbe tenni nekik, kooptálni vagy valódi hatalom nélküli, konzultatív szervekké lefokozni őket – noha a dolgozók mindig a *részvétel* és a dolgozói ellenőrzés érdekében vívták harcaikat.

Ezért mondom, hogy itt a kettőjük – tudniillik az *alkotmányozó* hatalom (dolgozók, népi mozgalmak stb.) és az *alkotmányos* hatalom (állami intézmények) – közötti konfliktus és együttműködés logikájának egyidejű meglétével van dolgunk. De hát, ez viszi előre a történelmet.

Következőleg, mindazokkal a problémákkal együtt, amelyek a jelenkori latin-amerikai folyamatokban előálltak – kívülről az állandó pressziók, belülről a jobboldal vagy az elkövetett hibák stb. miatt –, mindaz, ami az elmúlt 20 évben végbement, egyidejűleg alkotmányozó és alkotmányos hatalmat hozott létre, amely e kétféle erő közötti állandó súrlódáson alapszik.

Ricardo Vaz

Érdekes, hogy míg az államért vagy az államon kívül folytatott osztályharcot látni szoktuk, itt ez némiképpen az intézményekbe ágyazottan jelenik meg.

Dario Azzellini

Egyszerre kívül és belül; azt is mondhatjuk, hogy az államon és az intézményeken „kívül, belül, velük együtt, szemben és rajtuk túl”! Ami tényleg nagyon komplikált és ellentmondásos. Szem előtt kell tartanunk, hogy ezek (a legjobb esetben is) burzsoá intézmények, s emiatt magától értetődően mindent igyekeznek beolvasztani vagy kooptálni, s céljuk nem az, hogy a szocializmus vagy a participáció érdekében munkálkodjanak. A harc tehát igen bonyolult és ellentmondásos, ami nagyon fontos tényező az olyan országokban, mint Venezuela.

Azokban az államokban, amelyek gazdasága néhány kitermelő iparágon alapul, mint amilyen például Venezuelában a kőolajipar, az osztályharc nem közvetlenül, hanem az államhoz való hozzáféréseken keresztül érvényesül, amely a kőolajbevételek elosztója. Ez már

Chávez előtt is így volt. Adva vannak a magán kapitalisták, akik a lehető legtöbb pénzre szeretnének szert tenni, de közben a dolgozók is az államhoz fordulnak követeléseikkel. 1998 után, Chávez megválasztásával, ez a küzdelem is az államon belülről tevődött át, s mindmáig ott is maradt.

Úgy gondolom, sajnos, túl sok belső ellentét és küzdelem nem tud felszínre kerülni a hatalmas külső nyomás miatt. Midőn a külföldi fenyegetettség ennyire erős, jó pár olyan mozgalom, amely kritikus hangot ütne meg a követett úttal kapcsolatban, kénytelen sorait szorosra zárni. Hiszen ha az ellenzék visszaszerzi a hatalmat, vagy az Egyesült Államok katonailag beavatkozik – akár közvetlenül, akár Kolumbiát *proxynak* fölhasználva (ami valószínűbb) –, esély sem marad ezeknek a vitáknak a lefolytatására, mert az egész bolívari forradalom fölszámolásra kerül.

Ricardo Vaz

Tegyünk egy kis kitérőt. Mindannyiszor, amikor Venezuela a médiában viták keresztüzébe kerül, a figyelem középpontjában még baloldali körökben sem ezek a harcok, vagy azok az újszerű részvételi modellek állnak, amiket kialakítottunk, hanem mindig a „liberális demokrácia” állítólagos hiányosságai. Ön könyvében azt írja, hogy nem ez a megfelelő vagy a legmérvadóbb „mérce”. Miért gondolja így?

Dario Azzellini

A bolívari forradalom a liberális demokrácia kudarcának következménye. S ez nem Venezuela sajátossága: a liberális demokrácia mindenütt kudarcnak bizonyult. Nemrégiben több milliónyian tüntettek amiatt, mert úgy gondolják, hogy a liberális demokrácia nem demokratikus. Valamennyi új, haladó vagy baloldali mozgalom, amely az utóbbi időben megjelent, a liberális demokrácia nem demokratikus jellegéből és kudarcaiból sarjadt ki. De hasonló a helyzet a jobboldali populista mozgalmakkal is, amelyeket Európában vagy az Egyesült Államokban Trumppal kapcsolatban láthatunk.

A „liberális demokrácia” fogalma valójában önellentmondás, hiszen ha belegondolunk, a liberalizmus és a demokrácia [történetileg] egymás ellentétei voltak; több száz éven át harcoltak egymással. A liberális demokrácia akkor született meg, amikor a liberálisoknak sikerült kirekeszteni a demokratikus folyamatból a gazdasági és a szo-

ciális szférát, s ezáltal a *résztvételt* – a képviseleti szavazáson keresztül – a politikára korlátozniuk. Ilyenformán a liberális demokráciának tulajdonképpen nem sok köze van a demokráciához.

Venezuela és a latin-amerikai mozgalmak többsége számára a kiindulópont a liberális demokrácia kudarca, a társadalmi haladás, az emberi életviszonyok javulásának kudarca, a demokratikus módon létezés és annak a kudarca, hogy az emberek megérezzék, szavaiknak súlyuk van. Ha pedig ebből indulunk ki, a bírálat kritériuma nem az, hogy hogyan is állunk a liberális demokráciával. A liberális demokrácia az, amit meg kell haladnunk.

Ricardo Vaz

A Bolívari Forradalom kezdetétől – és különösen az 1999-es alkotmány bevezetése óta – különös figyelem illeti meg a *résztvételi demokrácia* kérdését, amellyel kapcsolatban a tapasztalatok különbözők – némelyek közülük nem túl sikeresek –, egészen a községi tanácsok megjelenéséig. Miért a községi tanácsok voltak azok, amelyek először bizonyultak sikereseknek?

Dario Azzelini

A bolívari kormányzat már a 2000-es évek elejétől gondolkodott az állami intézmények döntéseiben való népi részvétel módozatain. Az első példák olyan tapasztalatokat tükröztek, amelyek más területeken – mint például a részvételi költségvetések³ – már léteztek. Azután az intézmények (pl. az önkormányzatok) és a [társadalmi] bázis képviselőit egyesítő mechanizmusok létrehozásával láttak hozzá [a feladathoz]. Ezek azonban megbuktak, mert továbbra is, hatalmi szempontból jól láthatón, egyenlőtlen vagy aszimmetrikus *képviseleti* testületek voltak, s ez lehetetlenné tette az autonómia vagy a társadalmi döntéshozatal bármilyen formáját.⁴

E nehézségek nem kizárólag az ellenzéki polgármesterek vagy önkormányzatok esetében jelentkeztek, hanem a chavistáknál is. A községi tanácsok voltak az első kísérlet arra, hogy ezeket a struktúrákat minél jobban szétválasszák. A községi tanács egy önmaga által kijelölt területen (*self-chosen territory*) élők gyülekezete. A városi övezetekben 150-200 családot vagy életközösséget foglal magában – vidéken 20-30-at, az őslakos övezetekben pedig, amelyek még kevésbé sűrűn

lakottak, 10-20-at –, akik maguk határoznak a közösséghez tartozó területről. A községi tanács a közösség valamennyi tagjának gyűlékezete, amely dönt minden őket érintő kérdésben.

A községi tanácsok munkacsoportokat hoznak létre különféle, őket érintő ügyekben: infrastruktúra, ivóvíz, sport, kultúra stb., s ezek a csoportok javaslatokat dolgoznak ki, amelyekről azután a gyűlés szavaz, annak megfelelően, hogy mit tartanak fontosabbnak. Ezt követően, a közintézményeken keresztül előteremtik a [kiválasztott] projektumok finanszírozását. Így a létrehozott finanszírozási struktúra helyi szinten immár nincs a képviseleti intézményekhez kötve, ami a közvetlen és egyenlőtlen versengés felé terelné őket, s amiről szóltam már. Ehelyett [a finanszírozás] országos vagy legalább regionális szintre kerül(t) át, ami által lehetővé válik, hogy a közösség koncentráltabbá és függetlenebbé váljon, s képes legyen közös tervezésre és döntések meghozatalára.

Ricardo Vaz

Hány községi tanács működik jelenleg Venezuelában?

Dario Azzellini

Ma hivatalosan 47 000 községi tanács létezik. Ez természetesen hatalmas szám, s őszintén szólva, nem gondolom, hogy mindegyik valóban demokratikus népi gyűlés gyanánt dolgozik. Sokan közülük valószínűleg nem igazán működnek, főleg a gazdasági válság óta. Egy részüket néhány aktivista irányítja a közösség támogatásával, de korántsem aktív részvételével, és végül számos olyan is van, amely tényleg közösségi gyűlésként végzi a dolgát.

A következő lépés a községek létrehozása volt, amelyek először is – mint említettük – kijelölték a közösség területét. A községeknek nem kell a hivatalos területfelosztáshoz igazodniuk, átléphetik a municipalitások (*municipalities/municipios*), sőt még akár a szövetségi államok határait is. Caracas külvárosaiban például találunk olyan közösségeket, amelyek hivatalosan a partmenti Vargas államhoz tartoznak, a Kordillerák miatt azonban még út sincs, amely összekötné őket Vargasszal. Mind infrastruktúrájuk, mind kulturális kapcsolataik Caracashoz köti őket, olyannyira, hogy hivatalosan Caracashoz tartozó közösségekkel (*communities*) alkotnak községeket (*communes*).

A városi körzetekben a községek általában 25-40 községi tanácsból állnak, vidéken pedig 6-10 vagy 15 tanácsból, attól függ. De a községek nemcsak a különböző közösségi tanácsok (*community councils*) részvételére támaszkodnak, hanem a területükön működő egyéb szervezetekre is. Ezek lehetnek parasztszervezetek, közösségi rádiók, vagy olyan szervezetek, mint pl. a *Bolívár és Zamora Forradalmi Áramlat* (*Corriente Revolucionaria Bolívar y Zamora*).⁵ A területen jelen lévő valamennyi szervezet részt vesz a község gyűlésein.

Ricardo Vaz

Hogyan működnek a községek?

Dario Azzelini

A község, még egyszer mondom, csupán egy hely, amely javaslatokat hangol össze és továbbít feljebb, a csúcs felé. A társadalmi bázis szintjén meghozott döntések mindig a községi tanácsokban születnek. Az ezt követő lépés egy *községi város* [*communal city*] lenne, aminek szerkezete nem föltétlenül olyan, mint egy városé, hanem inkább különböző községekből tevődik össze. Létezik már néhány községi város, bár erről törvény még nem született.

Itt egy ismert modellről van szó. A községi tanácsokat a társadalmi bázis kezdte el létrehozni különféle elnevezésekkel; közülük némelyek intézményes támogatásban is részesültek, és semmiféle törvény nem szabályozta működésüket. Azután Chávez, látva ezeket a gyűléseket [*assemblies*], elnevezte őket községi tanácsoknak. Amikor a törvény 2006-ban megszületett, már mintegy 5000 működő tanács létezett. Ugyanez játszódott le a községekkel is. Kezdetben azért létesültek, mert a közösségeknek tágabb struktúrára volt szükségük ahhoz, hogy nagyobb szabású projektumokról dönteni tudjanak, s amikor a községekről szóló törvényt elfogadták, már több száz volt belőlük.

Ezeknek nyomást kellett gyakorolniuk az állami intézményekre, hogy – mint községeket – hivatalosan regisztrálják őket, mivel az első években ezek az intézmények mindegyiket „alakuló községnek” nyilvánította. Az intézményeknek az az érdekük, hogy minél több községet támogatásra szoruló községnek nyilvánítsanak. Amint egy községet működőnek deklarálnak, már nem ez a helyzet. Vagyis a községeknek végül erőltetniük kellett az állami intézményeket, hogy vegye őket nyilvántartásba.

Ricardo Vaz

És ma hány község létezik?

Dario Azzelini

Jelenleg kb. 1600 községet tartanak nyilván. Mint mondtam, a községi tanácsokhoz hasonlóan, a községek is három csoportra oszlanak. Némelyek nem igazán funkcionálnak azóta, hogy állami támogatásuk – a gazdasági válság miatt – megszűnt. Mások továbbra is működnek – jól szervezett aktivistáiknak köszönhetőn, akik a közösségek támogatásával hatalmas munkát végeznek –, ám rendszeres gyűléseket nem tartanak. Végül a többiek működése jónak mondható.

Amit mindenképp meg szeretnék jegyezni, az az, hogy a működőképes községek jelentik azt a struktúrát, amely leginkább képes kezelni a problémákat, amikkel az emberek szembesülnek. Érdekes tapasztalatok vannak hatalmas, közösségi ellenőrzéssel működő termelő létesítményekkel, illetve olyan bezárt munkahelyekkel kapcsolatban, amelyeket a közösségek és a dolgozók vettek át, hogy újraindítsák a termelést. A mai nagyon nehéz, gazdasági válság sújtotta körülmények között, ami a társadalmi hálózatokat nyomásnak veti alá, s az embereket egyéni kiutak keresésére sarkallja, ezek nagyon fontos jelenségek.

Ricardo Vaz

Milyen szerepük volt a nőknek ezekben a részvételi testületekben?

Dario Azzelini

A nők jelentették a hajtóerőt. A községi tanácsokban, különösen a városi övezetekben, azt mondhatjuk, hogy a nők aránya több mint 70% azok között, akik felelős tisztségeket vállaltak, és akik a harcban élen jártak. Ennek több oka van. Egyrészt, a venezuelai földbérleti modell számos olyan spekulatív és informális tevékenységet generált, amelyek nem mindig kínálnak rendszeres elfoglaltságot, kiváltképpen akkor, amikor gazdasági nehézségek mutatkoznak. Ez főként a férfiakat érintette, míg a nők körében megmaradt a rendszeres munka tapasztalata, a sokféle egyéb rájuk háruló felelősség (gyermek, háztartási munka stb.) folytán.

A nők tehát egyszerre központjai a háztartásnak és a közösségi életnek. Ennek történelmi okai is vannak. Az antropológiai szakirodalomból kiderül, hogy a karibi társadalmakban, mint amilyen Venezuela is, a rabszolgák transzatlanti kereskedelme azzal járt együtt, hogy a férfiakat gyakrabban adták el, s ezért a nők alkották a rabszolga-társadalom stabilabb részét. Egyfajta megkésett következményről van itt szó, amit a hosszú távú gazdasági modell is felerősít.

Ricardo Vaz

Az egyik jellegzetesség, amit említett, az, hogy a községi tanácsok és a községek maguk is a társadalmi alapból nőttek ki, s csak ezután készült a róluk szóló törvény. Ez kissé ellentmond ama benyomásnak (amit a média is sugall), hogy minden, így vagy úgy, Chávez rendeletei nyomán ment végbe.

Dario Azzellini

Úgy vélem, Chávez rendelkezett azzal a különleges tulajdonsággal, hogy képes volt megérteni, amit az emberek cselekszenek, s ahogyan a dolgok működnek, majd pedig egyfajta „hangosbeszélő” gyanánt cselekedni. Chávez annak csinált propagandát, amit sikeresnek tekintett, s amit a politológusok „jó gyakorlatnak” (*good practice*) neveznek, és széles körben ismertetnek. És persze, mivel ennyire karizmatikus személyiség volt, az emberek pedig megbíztak benne, képes volt ezeket a dolgokat azonnal vitára bocsátani és elterjeszteni, hogy kifejlődhessenek.

Vagyis, mint ön is mondja, a hiedelemmel ellentétben, a legtöbb olyan kezdeményezés, amelyet Chávez elindított, s amelyet azután siker koronázott, azért tudott eredményes lenni, mert olyasmi volt, amit az emberek egyébként is csináltak már. Chávez kiszélesítette, ismertté tette és segítette kibontakozni őket, majd egy bizonyos ponton túl törvényes keretet biztosított számukra. Ez természetesen nem venezuelai sajátosság. Például Olaszországban a *Rimaflow*⁶ dolgozói körében az volt a szokás, hogy megvitatták, hogyan születtek meg a dolgozók számára kedvező törvények – azután, hogy a gyakorlat már létezett, hogy a különféle harcok és sztrájkok kikényszerítették elfogadásukat. Azaz még olyan kedvezőnek tekinthető körülmények között, mint Venezuela, e „jó gyakorlatok” gyakran előbb valósulnak meg, mint ahogyan törvényesítenék őket.

A községekkel kapcsolatban, Chávez, szélesebb értelemben, gyakran hangsúlyozta, hogy ezek jelentik „a szocializmus venezuelai útját”. Hogyan segítenek bennünket a községek, hogy eljussunk a szocializmushoz?

Dario Azzellini

Nos, Marx szerint, a község [*commune/comuna/kommün*] „a végre felfedezett politikai forma” a munka fölszabadításához.⁷ A decentralizáció, a helyi autonómia irányába tett intézkedés, ami a munkás- és közösségi ellenőrzéssel függ össze, s nagy jelentőségű lépés a szocializmus felé. Lehetővé teszi másféle értékek megteremtését, az alul és a fölül lévők közti viszony másféle fölfogását, és olyan önszerveződés kialakítását, amely elősegíti a közösségek tagjainak közös fejlődését a kapitalizmus meghaladása érdekében.

A községek révén lehetővé válik a politikai, gazdasági és társadalmi szféra közötti határok *tendenciaszerű* [*tendential*] felszámolása, az erőforrások közjavakká változtatása, amiket a közösség maga igazgat. (Tendenciát mondok, mert ez egyelőre párhuzamos struktúrát jelent az intézményes, képviseleti struktúrákon s általában a kapitalizmuson belül.) Karl Marx és sokan mások ilyennek képzeltek el a szocializmust.

Ricardo Vaz

Elhelyezhető-e a [lokális] részvételi-demokratikus formák kifejlődése globális összefüggésben, a liberális demokrácia kudarcának kontextusában?

Dario Azzellini

Minden bizonnyal. A *tanácsszocializmus* utolsó nagy föllángolását a munkástanácsok jelentették a XX. század elején. Azután a képviseleti modell a baloldalt és a kommunista mozgalmakat is magával ragadta, s hegemon modell gyanánt jelent meg a szocialista átalakulások számára is.

Így aztán [a közvetlen demokrácia] áramlatai kisebbségbe szorultak, míg az ún. *fordista* termelési modell megjelent a szocializmusról

alkotott képzetekben is mint fölülről lefelé irányuló képviseleti paradigma. Most, hogy a fordizmus mint termelési modell kimerült, a liberális demokrácia – a fordizmus szolgálatában álló politikai modell – ugyancsak elérkezett határaihoz. Emlékeznünk kell arra, hogy a kivívott jogok nem a liberális demokráciának voltak köszönhetőek: ezek rá lettek kényszerítve a liberális demokráciára, vagyis harcok során vívták ki őket. Egy bizonyos ideig a haladásért folytatott harcot lehetséges volt előrevinni a liberális demokrácia adta keretek között, ma viszont nyilvánvalóan nem ez a helyzet.

Emiatt vagyunk ma szemtanúi az önigazgatás, a tanácsdemokrácia, az önszerveződő szocializmus szocialista/kommunista/anarchista (bárhogyan is hívjuk őket) eszméi újraéledésének. Az első nemzetközi föltűnést keltett eset a zapatista felkelés volt Chiapasban, de ugyanezt láttuk Venezuelában és olyan helyeken, mint Argentína, Bolívia, sőt, Kurdisztán is – mindenütt különböző formákban. Ez fogalmazódott meg világszerte a munka világának követeléseiben, ezt láttuk az *Occupy Wall Street* és a *15M*⁸ mozgalom esetében, a *Gezi parkban* és a *Tahrir téren*, és sok más olyan esetben is, amelyekről alig értesültünk, például Afrikában.

Összefoglalva, azt mondhatjuk, hogy a szocializmus közvetlen demokrácián, autonóm igazgatáson, önszerveződésen nyugvó fogalmai és gondolatai reneszánszukat élik [...]

Ricardo Vaz

Visszatérve a venezuelai községekhez: az egyik vitakérdés az állammal való konfliktus és együttműködés kapcsán az, hogy ha a községekkel foglalkozó minisztériumot hozunk létre, azt kockáztatjuk, hogy a községek a társadalom egyszerű szektora gyanánt jelennek meg, nem pedig mint olyan valami, aminek hosszú távon az állam helyébe kell lépnie.

Dario Azzelini

Valóban, ez az egyik probléma. Cháveznek nagyon világos álláspontja volt az intézményes kereteket fölváltó tanácsdemokráciáról, s kitalálta a „községi állam” (*communal state/Estado comunal*) kifejezését.⁹ Ami némileg *oximoron*, mert ha község, akkor már nem állam! Itt azonban régóta létező zavarral van dolgunk az egész szocialista és kommunista mozgalomban. Marx például hangsúlyozta, hogy a *Pá-*

rizsi Kommün nem volt állam, hanem kormány, míg a kommunisták a XX. század elején főleg arra helyezték a hangsúlyt, hogy a tanácsdemokrácia nem jelent kormány(zás)t (egyések később a „proletár állam” fogalmát használták).

Chávez ragaszkodott hozzá és rendkívül kategorikus véleménye volt arról, hogy a községeknek előbb vagy utóbb meg kell haladniuk a burzsoá államot. Nem világos, hogy vajon ugyanez-e a véleményük Venezuelában a kormánytisztviselőknek és az intézményes közszereplőknek; sokan vannak, akik a községeket a képviseleti szervek melletti állandó, párhuzamos struktúráknak fogják föl.

Ricardo Vaz

És helyi szinten gyakran előfordulnak konfliktusok a községekkel, amiket fenyegetésnek tekinthetnek...

Dario Azzelini

Valóban. A helyi és regionális adminisztrációk igen gyakran kerülnek szembe a községekkel, mivel [a községek] közvetlen fenyegetésnek tekintik őket, s ténylegesen közvetlen fenyegetést is jelentenek rájuk! Ez a célja az egésznek! [Az állami intézmények] olyan struktúrákat képviselnek, amelyeken a községi rendszernek túl kell lépnie. Politikailag [az államnak] természetesen támogatnia kell őket, nem pedig harcolni ellenük, de az ütközés elkerülhetetlen a *participatív* és a *reprezentációs* logika között, amiről már beszéltem.

Ricardo Vaz

Szóljunk [röviden] a munkásellenőrzésről, egy olyan témáról, amelyet ön a könyvében részletesen taglal. A konfliktus és együttműködés logikája hogyan hatott a munkásellenőrzésre például a bolívári állam fő ipari szektoraiban?

Dario Azzelini

Nagyon problematikus módon hatott rá. A munkások harca a nehézipari ágazatokban (alumínium, vas, acél) egyáltalán nem haladt előre. Az évek során rengeteg erőfeszítés történt, ezek azonban végül megrekedtek, miközben a termelés sem igazán növekedett. A helyi

hatalmi struktúrákat érintő korrupció és szabotázs, az intézmények ellenállása és a munkásmozgalmon belüli ellentmondások a harc kudarcához vezettek. Az alapvető ipari ágazatok helyzete ma rendkívül zavaros [troubling]. Máshol, mint pl. a *Lácteos Los Andes*-nél (ami egy tejet, joghurtot és gyümölcslevet előállító nagyvállalat) vagy az *Aceites Dianánál* (ez a legnagyobb margarin- és növényiolaj-termelő cég), a munkások harca 2013-ban eredményes volt, a kormány beleegyezett, hogy a munkásellenőrzés fokozatosan bevezetésre kerüljön, ez azonban mindmáig nem haladt előre. Voltak kisebb sikerek, például egyes termelő létesítményeknek a községekkel közös átvétele. Ilyen volt pl. a *Proletarios Uníos*, a korábbi brazil *Brahma Beer* nevű vállalat, amely egy artézi kútból ivóvizet palackoz. [A dolgozók] létrehoztak egy állateledelt előállító üzemet is, együttműködve a környező községekkel, például úgy, hogy cserekapcsolatba léptek egy másik, munkások által ellenőrzött üzemmel, amely csirkéket nevel.

Ricardo Vaz

Levonhatjuk tehát a következtetést: jelenleg Venezuelát egyértelműen gazdasági válság és gazdasági háború sújtja. Ez mennyire enged teret a községi modellnek és a munkásellenőrzésnek? Vajon továbbra is ezt az utat kell-e követni?

Dario Azzelini

A válaszom az, hogy igen. Az összes létező problémával és ellentmondással együtt, a nép „új Venezuelája”, a szocializmus, a kollektivizmus újfajta eszméje teret hódít a községekben, a községi tanácsokban és a megmentett munkahelyek dolgozói között. S itt nem valamilyen akadémikus vitáról van szó. Emlékezzünk például, hogy a 2002–2003-as szabotázs és kőolajblokád idején a nehézipart és a kőolajágazatot a dolgozók mentették meg azzal, hogy ellenőrzésük alá vonták. A szervezett dolgozók és közösségeik a Bolívari Forradalom mindig legeltökéltebb védelmezői voltak.

Magától értetődően azonban, a gazdasági krízis és Chávez halála miatt a jelenlegi körülmények nem kedveznek a községeknek és a munkásellenőrzésnek. Néhány éve még azt lehetett gondolni, hogy a kormányzat megold mindent, ma viszont a szervezetek, mozgalmak és községek többségének meggyőződése, hogy a szocializmust nekik kell fölépíteniük. Támogatják a kormányt azért, hogy el lehessen

kerülni egy katonai beavatkozást, s hogy [a kormányzat] szembe szálljon a pénzügyi blokáddal és a gazdasági háborúval; megértik, hogy szorosabbra kell zárni a sorokat, különben még a lehetősége is elvész bármilyen strukturális változtatás megvitatásának. Ugyanakkor nem számítanak arra, hogy ezeket a szocializmus irányába mutató, alapvető intézkedéseket majd fölülről vezetik be. Ellenkezőleg: abban hisznek, hogy tér nyílik számukra egy alulról építkező szocializmus megvalósításához.

Jegyzetek

- ¹ Az *Aló Presidente* c. rögtönzött műsor, amelyet az állami tévé és rádió élőben közvetített, vasárnaponként 11 órától délután 5-6 óráig tartott, és a bolivári forradalom propagandájának legfontosabb médiuma volt. Hugo Chávez hetente átlagosan 40 órán keresztül szerepelt a venezuelai televízióban. (A ford.)
- ² Dario Azzellini: *Communes and Workers' Control in Venezuela. Building 21st. Century Socialism from Below*. Chicago, Haymarket Books, 2018.
- ³ A közvetlen, részvételi (participatív) demokrácia egyik megnyilvánulási formája, amely a braziliai Porto Allegreben, 1989-ben született meg, és a *Társadalmi Világ-fórum* (*World Social Forum*) mozgalom révén terjedt el világszerte. (A ford.)
- ⁴ Chávez erről egy alkalommal így nyilatkozott: „[...] nagy hibát követtünk el, mert a községi tanácsok nem változtathatók át kibővített polgármesteri hivatalokká [...] Ez a halálukat jelentené [...] még mielőtt egyáltalán megszülettek volna.” (*Aló Presidente*, 246. adás.)
- ⁵ Egyike a „népi chávizmus”, a hatalmat és a PSUV-t (*Partido Socialista Unido de Venezuela, Venezuela Egyesült Szocialista Pártja*) támogató, de egyszersmind velük szemben (sokszor élesen) kritikus, alulról szerveződő néphatalmi szervezeteknek. (A ford.)
- ⁶ A milánói *Rimaflow* gyár üzemeltetését, amely régebben a BMW számára készített légkondicionáló csöveket, a dolgozók saját kezelésbe vették, amikor a tulajdonos az üzemet bezáratta. Az gyár azóta sokféle tevékenységet végez, ipari raklapok újrahasznosításától kézműves likőrök gyártásáig. Bővebben lásd a Dario Azzellinivel készült korábbi interjút: <https://www.investigacion.net/en/challenging-capitalism-through-workers-control-interview-with-dario-azzellini/>, valamint Dario Azzellini és Olivier Ressler „Occupy, Resist, Produce” c. dokumentumfilmjét (<https://www.azzellini.net/en/filme/occupy-resist-produce-rimaflow>).
- ⁷ Marx így írt a Párizsi Kommünről: „Lényegében a munkásosztály kormánya volt, annak a harcnak a terméke, amelyet a termelő osztály az elsajátító osztály ellen vívott, az a végre felfedezett politikai forma, amelyben a munka gazdasági felszabadítása lehetővé vált.” Marx–Engels *Válogatott Művei* – 3. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1975, 37.
- ⁸ Ismertebb nevén: *Indignados* mozgalom: erőszakmentes, nagy tömegeket mozgató tiltakozássorozat, amely 2011. május 15-én (innen az „M15” elnevezés) a madridi Puerta del Sol térről indult útjára. (A ford.)

- ⁹ Lásd erről Dario Azzellini: *The Communal State: Communal Councils, Communes, and Workplace Democracy*. 2013. június 25. <https://nacla.org/article/communal-state-communal-councils-communes-and-workplace-democracy> (A ford.)

(Fordította: Lugosi Győző)

Eredeti megjelenés: Investig'Action, 2018. április 18.

Communes and Workers' Control in Venezuela – interview with Dario Azzellini.

<https://www.investigaction.net/en/communes-and-workers-control-in-venezuela-interview-with-dario-azzellini/>